

Ткаченко Валерія

Горлівський інститут іноземних мов

ДВНЗ Донбаський державний педагогічний університет

УЧАСТЬ ЖІНОК НАДДНІПРЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ В РОБОТІ ПЕРШОГО ВСЕРОСІЙСЬКОГО ЖІНОЧОГО З'ЇЗДУ

Ключові слова: жіночий рух, жіночі права, жіноча політична організація.

Key words: women's movement, women's rights, women's political organization.

На межі другої половини ХІХ – початку ХХ ст. жіночий рух на теренах Наддніпрянської України набув нового звучання – його головною метою стала боротьба за громадянські та політичні права. У цей час сформувалося розуміння того, що без виборчого права участь жінок у суспільному житті залишається обмеженою, а їхній політичний статус – принизливо другорядним.

Оскільки Наддніпрянська Україна залишалася під владою Російської імперії, жіночий рух розвивався у загальному контексті імперських суспільно-політичних процесів. У лютому 1905 р. в політичне життя увійшла нова потужна організація – Всеросійська спілка рівноправності жінок, яку вважають першою політичною жіночою організацією в Російській імперії. Як зазначає історикиня, дослідниця зазначеної проблематики Людмила Смоляр, головною метою «Спілки стала боротьба за повне політичне рівноправ'я жінок, що охоплювало не лише виборчі права, а й доступ до громадської, службової діяльності, соціального забезпечення, реформування аграрних прав селянок, а також скасування принизливих законів, які обмежували гідність жінки» [5, с. 177]. Варто зазначити, що діяльність Спілки була глибоко системною: поєднувалося як прагнення впливати на державні структури, так і участь у страйках та революційній боротьбі.

У 1905 р. відбулося три загальні з'їзди Спілки [3, с. 72–73], а її осередки були створені у 69 містах імперії, з них дев'ять – на території України: Київ, Харків, Катеринослав, Одеса, Полтава, Херсон, Олександрівськ та інші [5, с. 177]. Делегатки виступали за політичну автономію народів Російської імперії та вимагали врахування мовної й культурної самобутності у побудові жіночого руху.

Зокрема, у березні 1905 р. на засіданні Харківського товариства взаємної допомоги було ухвалено резолюції про необхідність рівноправ'я та рівного доступу до освіти представників різних статей. Христина Алчевська запропонувала зборам приєднатися до резолюції про права української мови, однак зазначену пропозицію було відхилено. У квітні 1905 р. відбулося зібрання Київського відділення Російського товариства захисту жінок, яке відхилилось від статутних зобов'язань (через що засідання було закрите) та висловило вимоги зрівняння прав чоловіків та жінок, демократичних свобод, припинення війни, амністії політичних злочинців [3, с. 71–72].

Маніфест Миколи II від 17 жовтня 1905 р., в якому декларувалися громадянські свободи, зокрема свобода слова, друку, зібрань, став певним сигналом для жінок про те, що настав історичний момент, коли можна заявити про себе як про політичну силу. Саме в цей час значного поширення набуває поняття «рівно-

правки» – жінки, які активно відстоювали свою правоздатність у публічному просторі. Жіночий рух у цей час став політично неоднорідним. Оформилися ліберально-демократичний, революційний і консервативний табори [3, с. 72].

Однією з найважливіших подій жіночого руху на Наддніпрянщині в період після революції 1905 р., коли почався наступ реакції, став Перший Всеросійський жіночий з'їзд, що відбувся 10–16 грудня 1908 р. у Санкт-Петербурзі. Українська делегація поряд із питанням жіночих прав порушувала українське питання. Під час спаду революційної активності жіноцтву було поставлене непросте завдання – об'єднати сили для захисту своїх громадянських прав і визначити шляхи подальшого розвитку українського життя. У зверненні зазначалося, що українські жінки повинні виступити як Самостійна Українська Жіноча Спілка на рівних правах із представниками інших народів, щоб їхній голос був почутий і мав вагу [2].

Ідея єдності жінок пролунала в доповіді Ольги Арнольдї – членкині «Харківського товариства взаємодопомоги працюючих жінок». На її думку, координація діяльності жіночих організацій дозволила б об'єднати енергію та зусилля жінок, розширила б ініціативність товариств. Ідея створення Жіночих Клубів як специфічної форми об'єднання жінок була викладена в доповіді Марії Орловської з Харкова. Ця ініціатива особливо відгукнулася серед жінок Наддніпрянської України, оскільки питання захисту прав та інтересів жінки-селянки стали предметом активної уваги. Із цією проблемою виступили з доповідями Юлія Єрмеєва (Київська губернія), Єлизавета Шеверьова (Харків) і Любов Яновська (Київ) [5, с. 191].

Активістка Єлизавета Шеверьова внесла конкретні пропозиції в роботу з'їзду для зміни становища селянки: «Ми повинні добитися законодавчого акту, який би зрівняв селянку економічно в праві на землю з чоловіком; ми повинні йти в село не для благодійної, а для просвітницької та організаційної роботи. Оздоровлення села відбудеться тоді, коли жінка стане повноправним членом родини і суспільства...» [5, с. 191]. Відстоюючи ідею рівноправності української селянки, делегатки прагнули не тільки ознайомити Всеросійський Жіночий з'їзд з умовами життя та праці селянок України, але і ввести пропозиції щодо поліпшення їх становища.

Надзвичайне враження на з'їзді зробила доповідь Софії Русової «Жінки-письменниці в українській літературі». Зупиняючись на особливостях української літератури та на ролі в ній української жінки, вона наголосила, що «українська література має в своєму середовищі талановитих, обдарованих письменниць, які вносять у свою творчість не тільки високе поетичне натхнення, але і великий ідейний зміст...» [4]. У дискусії з питань народної освіти Софія Русова запропонувала введення викладання рідною мовою в початковій школі. І тут, як пише Людмила Смоляр, з'їзд «погодився з аргументами делегаток з України та вимога рідної мови для дітей початкових шкіл була записана в резолюціях форуму» [5, с. 192].

Із ґрунтовною доповіддю про стан жіночої освіти в Києві та Київській губернії виступила Віра Клячкіна, яка була очільницею Київського товариства оборони жінок, лікаркою-практикинею, викладачкою та громадською діячкою. Під час з'їзду вона керувала секціями, виступила з доповідями та внесла низку надзвичайно важ-

ливих ініціатив щодо заходів із викорінення проституції, що були зафіксовані в резолюції з'їзду [1, с. 137–138]. Активність жіноцтва Наддніпрянської України, систематизація та популяризація досвіду їх роботи спостерігалася на засіданні, присвяченому спільному навчанню дівчат і хлопців. Показово, що в той час система спільного навчання здалася дискусійною та викликала серйозну протидію.

Отже, вплив Всеросійського жіночого з'їзду був значним. Він відкрив суспільству існування жіночого руху, його демократичну сутність, та окреслив коло невідкладних жіночих проблем і боротьбу за політичні та громадські права жінок. Українські делегатки розглядали боротьбу за жіночі права крізь призму потреб українського суспільства.

Джерела та література

1. Блохіна Н. Захисниця прав і здоров'я жінок: Віра Клячкіна (1861–?). *Жіночі історії лідерства в Україні: кінець XIX – перша половина XX ст.*: монографія / за наук. ред. О. Кісь. Київ: ФОП Степуріна С. В., 2025. С. 137–160.

2. Бондарев А. Трохи про жіночі права у Харкові на початку XX ст. *Харків, що манить*. 9 листопада 2016 р. URL: <https://moniacs.kh.ua/uk/trohi-pro-zhinochi-prava-u-harkovi-na-rochatku-xx-stolittya/> (дата звернення: 29.02.2026).

3. Магась В. О., Корнійчук Ю. Г., Магась-Демидас Ю. І. Діяльність жіночих об'єднань у підросійській Україні у 1905–1914 рр. *Сторінки історії: збірник наукових праць*. 2022. Вип. 54. С. 67–83. URL: https://eprints.zu.edu.ua/34758/1/St_Hist_54_5.pdf (дата звернення: 29.02.2026).

4. Смоляр Л. О. Жіночі студії в Україні. *Жінка в історії та сьогодні*: монографія. Одеса: Астропринт, 1999. 440 с.

5. Смоляр Л. О. Минуле заради майбутнього: Жіночий рух Наддніпрянської України II пол. XIX – поч. XX ст. *Сторінки історії*: монографія. Одеса: Астропринт, 1998. 408 с.

Смаль Роман

*Аспірант кафедри історії, музеєзнавства та культурної спадщини,
Національний університет «Львівська політехніка»*

ЗАХИСТ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ ГАЛИЦЬКОГО СЕЛЯНСТВА У ПРОГРАМНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ РУРП

Ключові слова: Русько-українська радикальна партія (РУРП), галицьке селянство, соціально-економічні інтереси, партійна періодика.

Key words: Ruthenian-Ukrainian Radical Party (RURP), Galician peasantry, socio-economic interests, party periodicals.

Кінець XIX – початок XX ст. став для Східної Галичини періодом гострої соціальної напруги, де розв'язання аграрного питання було нерозривно пов'язане з процесом національного самоствердження українців. Попри скасування панщини